

Anmeldelser

Immanuel Kant, *Kritik af dømmekraften*, København: Det lille Forlag , oversat af Claus Bratt Østergaard, 2005, 261 s., kr. 390,00.

Så kom den endelig. Kants tredje kritik, i en dansk oversættelse 215 år efter den blev skrevet. Det lille Forlag har under Peter Thielsts kyndige ledelse gjort sig stort. For det er en stor begivenhed, der giver genlyd langt uden for filosofiske kredse, at Kants tre hovedværker, *Kritik af den rene fornuft* fra 1781, *Kritik af den praktiske fornuft* fra 1788 og *Kritik af dømmekraften* fra 1790 nu foreligger på dansk.

I en tid hvor en hvilken som helst politisk kandestøber har sat sig for at omstrukturere universiteterne uden mål og med, er det nærmest rystende hos Kant at se niveauhøjden i den tankegang, der bag Humboldt-universitetets berømte opdelinger tredelte den rene forskning i det naturvidenskabelige, det samfundsvidenskabelige og det humanistiske fakultet, med anvendte fakulteter som medicin og teologi ved sidelinjen.

Kants *Kritik af dømmekraften* blev skrevet under den franske revolutions optakt. Det var en politisk ualmindelig højt gearret tid, og alligevel blev det Kants fortjeneste på én gang at kunne skrive et værk om situationsbedømmelse og samtidig at holde bedømmelsen på en reflekterende afstand i en sådan grad, at værket er fuldt ud relevant i dag. Og også er det i overmorgen, når alle vore dagsaktuelle døgnflueanalyser er forsvundne. Tilmed udgør værket grundlaget for Kants samfundsteori, for eksempel for hans berømte værk *Til den evige fred* fra 1795 (Gyldendal i 1995). Vil man virkelig forstå Kants uhyre aktuelle teori om krig og fred, er der ingen vej uden om *Kritik af dømmekraften*.

Og alligevel synes *Kritik af dømmekraften* med få undtagelser (§ 83) at holde sig på en mærkværdig distance af alle de samfundspolitiske problemer. Sagen er nemlig, at Kant på god videnskabelig vis har taget den værst tænkelige case for ham selv med sin omfattende redegørelse på de første 60 (af værkets 91) paragraffer, der handler om, hvordan man diskuterer æstetiske bedømmelser: Det, han vil vise, er, at vore bedømmelser er forbundet med den måde, hvorpå vi meddeler os. Kant er helt på det rene med, at skal vi have andre mennesker med på vore bedømmelser, som vi eksempelvis skal i retsvæsenet og i politisk koordinering og social organisation, så er kommunikation afgørende; så skal vi altså kunne udtrykke vore fordringer gennem sproget; men hvor går grænsen? Er smag og behag da ikke subjektiv?

Grunden til, at Kant går omvejen over æstetikken, kan vi se i slutningen af *Til den evige fred*. Der sammenfatter Kant sit princip om offentlig bedømmelse på den måde, at den vilje, der har brug for offentlighed, stemmer overens med ret og politik. Hvis en politisk vilje således helt igennem kan udtrykkes og forsvares offentligt, så er den også legitim. Pointen er, at skal man have andre med sig, så skal man også offentligt kunne forsvare det, som man mener, og så er politisk

lyst, smag og behag – ifølge Kant – bestemt ikke subjektiv. Men alligevel antager nogle jo ofte, at politiske smagsdomme er subjektive, at vi kan invadere Irak, fordi vi skønner det og har lyst til det (hvorefter vi altid kan opfinde nogle passende begrundelser). Hvordan kan Kant så bevise, at politiske smagsdomme må underlægges krav om offentlig begrundelse? Jo, ved at vise, at der også med hensyn til æstetisk bedømmelse er meget, meget klare grænser for, hvor subjektiv en smag vi kan have. Inviterer jeg gæster og har puttet salt i stedet for sukker i desserten, kan jeg ikke redde den gode stemning ved at henvise til min egen subjektive smag. Så må jeg redegøre for saltets betydning, og kan jeg ikke det, vil man begynde at betvivle min fornuft. Jeg er altså henvist til at ræsonnere. Jeg kan heller ikke bare skifte mening om, hvad jeg ønsker, når tjeneren kommer med den ret, jeg har bestilt; ikke blot fordi kokken har gjort sit job, men fordi min bedømmelse af min egen smag skal kunne stå til troende og være forpligtende i et selskab.

Hvor *Kritik af den rene fornuft* undersøgte *forstandens* erkendelse af naturens genstande, undersøgte *Kritik af den praktiske fornuft* den moralske *fornuft* i form af viljen til at kunne forpligte viljen frit og autonomt. Mens *Kritik af dømmekraften* analyserer den *ræsonnerende* dømmekraft. Fornuft, eller rationalitet, som vi ville sige i dag, kan altså optræde på forskellige måder. Men hvad er da sammenhængen?

Den overordnede systematiske pointe med *Kritik af dømmekraften* er at vise, hvorledes fornuft og natur kan tænkes sammen. Opdelingen i natur og fornuft kunne med de to første kritikker tage sig ud som modsætningen mellem kausalitet og fri vilje. I modsætning til hvad man umiddelbart skulle tro, har Kants løsning i den tredje kritik en stor samfundsvidenskabelig betydning: Han løser nemlig dilemmaet historiefilosofisk ved at undersøge det, vi må kunne antage om overgangen fra naturhistorie til civilisations- og kulturhistorie. Det helt centrale i værket er, at naturen må kunne få en sådan form, at fornuftens former kan opstå som resultat af naturens udvikling – det må fornuften i hvert kunne antage. Dermed får vi også mulighed for og ret til at opstille en lang række hypoteser om, hvordan naturhistorien og civilisationsprocessen har udfoldet sig; – en hypoteseopstilling som eksempelvis Émile Durkheim og Norbert Elias arbejdede videre med efter Kant. Kant opstiller således i værkets anden del en teori om evolution af biologiske systemer som selvorganiserende systemer med indbyggede immunitetssystemer og med en intern bearbejdning af forhold til omverdenen. Teorier, der har været afgørende for gennembruddet i systemteoretisk forskning hos tyske immigranter siden 1930'erne.

Forholdet mellem evolution og historisk udvikling undersøger Kant således ved opstilling om hypoteser eksempelvis om primitive samfunds territoriale spredning og organisering. For således at bygge videre på den teori i *Til den evige fred*, ved der at vise, hvorledes samfund begynder at organisere sig i militære systemer ved hjælp af retssystemer og økonomiske systemer.

Den teorihistoriske betydning af *Kritik af dømmekraften* kan næsten ikke overdrives: Max Weber, Georg Simmel og Émile Durkheim var blandt de første, der for alvor hentede store dele af deres videnskabsteoretiske materiale i *Kritik*

af dømmekraften. Således finder vi skellet mellem *forklaring* og *forståelse* udarbejdet i § 77, der også hænger sammen med Kants teori om diskurser (jf. også § 59). Webers værditeori er hentet fra hans neo-kantianske venners udlægning af § 86. Meget af Wittgensteins sprogfilosofi kan ses som fodnoter til *Kritik af dømmekraften*, for eksempel med hensyn til regel-begrebet og kritikken af privatsprog. Mens Pierre Bourdieus hovedværk *Distinktionen – til kritik af den sociale dømmekraft* er en stor aktualisering og empirisk udlægning af Kants teori om den gode smag i det rationaliserede fællesskabs *sensus communis* (§ 40). Den sene Michel Foucaults fokus på den subjektive etos' ubestemmelighed henter sin baggrund i Kants analyse af diskursens grænser for subsumerende bestemmelser. Niklas Luhmann henter naturligvis sin teori om selvorganiserende systemer fra Kant, og Jürgen Habermas' teori om diskursetik er ligeledes fodnoter til Kant. Sågar Talcott Parsons sluttede sine dage med at påpege, hvordan hans evindelige firedeling af systemer var hentet fra Kant og specielt fra *Kritik af dømmekraften*. Ligesom Hans-Georg Gadamer og specielt Jean-François Lyotards hermeneutiske og politiske filosofi bygger på Kants æstetiske filosofi. Hele spørgsmålet om dømmekraften som en både kultiveret og konkret kompetence er ligeledes afgørende i Hannah Arendts samfundstænkning.

Gorm Harste
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Kristine Midtgaard, *Småstat, magt og sikkerhed. Danmark og FN 1949-65*, Odense, Syddansk Universitetsforlag, 2005, 390 s., kr. 275,00.

Siden udforskningen af Danmarks nyere sikkerhedspolitiske historie for alvor fik momentum i forrige årti, er flere af de hvide pletter, der tidligere karakteriserede det danske sikkerhedspolitiske landkort, blevet afløst af et detaljeret kortmateriale forankret i solid grundforskning. Gennem de seneste femten år er det blevet væsentlig lettere at navigere i efterkrigstidens nationale sikkerhedspolitiske udvikling. Den forstærkede forskningsindsats har imidlertid i vid udstrækning været centreret om den "hårde" side af sikkerhedspolitikken – i særdeleshed Danmarks NATO-politik. Politikområdets "blødere" elementer – herunder FN-politikken – var således indtil for nylig et om end ikke hvidt så i hvert fald gråt territorium. Med sit velkomne – og vellykkede – bidrag, *Småstat, magt og sikkerhed*, medvirker Kristine Midtgaard til at rette op på denne ubalance.

Bogen, som fortrinsvis er baseret på et omfattende og delvist jomfrueligt dansk og amerikansk arkivmateriale, behandler "Danmarks FN-politik og dennes status og rolle i dansk sikkerhedspolitik i årene fra 1949 til 1965". I sit sigte er fremstillingen mere historisk ideografisk end politologisk nometetisk, men Midtgaard finder væsentlig inspiration i IP-litteraturen, og resultatet er da også en undersøgelse, der ikke alene bidrager til forståelsen af Danmarks i tid afgrænsede FN-politik, men også til studiet af småstaters sikkerhedspolitik i almin-

delighed. Navnlig Midtgaards kategorisering og begrebsliggørelse af småstatens mulige magt- og overlevelseshæder – der er baseret på Hans Branners tolkning af småstaters udenrigspolitiske muligheder og begrænsninger – har anvendelsespotentialer i den politologisk-orienterede del af den sikkerhedspolitiske forskning. Bogen henvender sig således til forskere, undervisere og studerende ved såvel samfundsvidenskabelige som historiske institutter og centre.

Gennem syv empiriske kapitler dissekerer forfatteren væsentlige sider af efterkrigstidens danske sikkerhedspolitiske tænkning og praksis. Indledningsvis analyserer Midtgaard, hvad hun tildeler etiketten, ”den danske FN-vision”. Den tværpolitiske og bredt funderede danske FN-vision bestod ifølge Midtgaard i et ønske om på langt sigt at fremme en legalistisk, norm- og værdibaseret verdensorden. Blandt de demokratiske partier herskede der således en udbredt enighed om, at udviklingen af en sådan verdensorden i høj grad ville øge småstaternes indflydelse og sikkerhed i den internationale politik. Når magtpolitikken og de militære magtressourcer blev gjort irrelevante, ville småstatens grundvilkår ændre sig afgørende i positiv retning. I Den Kolde Krigs første fase var der rigtig nok ikke meget, der tydede på en snarlig realisering af en sådan vision, men håbet om en langsigtet ændring i grundlaget for reguleringen af det internationale system bestod.

I de følgende seks empiriske kapitler tager Midtgaard den konkrete politikformulering under behandling. Det militære FN-engagement undersøges med afsæt i en analyse af Danmarks politik i relation til Korea-krigen 1950-53, Uniting for Peace-planen fra 1954, Suez-krisen 1956 samt oprettelsen af en permanent dansk militær FN-beredskabsstyrke 1958-64, mens den danske politik i afkoloniseringsprocessen og nedrustningsspørgsmålet er tildelt to særskilte kapitler. De to sidstnævnte kapitler rummer begge en række cases. Uden at slippe fremstillingens centrale begreber og analytiske ramme foretager Midtgaard en grundig historisk undersøgelse, der kaster nyt lys over Danmarks FN-politik. Et væsentligt omdrejningspunkt i de empiriske analyser er de danske beslutningstageres opfattelse af forholdet mellem FN og NATO. Ifølge Midtgaards gennemløbende tolkning opfattede de ledende danske politikere ikke NATO og FN som organisationer med modsatrettede, men derimod komplementære formål. Mens NATO skulle sikre ”frihedens bevarelse” på kort sigt, skulle FN i videre udstrækning ”virke for etableringen af afspænding og fred” i et længere tidsperspektiv. Afspændingslinjen og den langsigtede sikkerhed blev dermed koblet til FN, mens forsvarslinjen og den – i tiden – nødvendige magtbalancering blev koblet til NATO.

Bogen har adskillige interessante og tankevækkende pointer. Den væsentligste er utvivlsomt, at Danmarks FN-politik i tidsrummet fra 1949 til 1965 på det overordnede plan først og fremmest var udtryk for en offensiv magt- og sikkerhedsstrategi. FN-politikken var ikke alene styret af hensynet til NATO og Danmarks kortsigtede sikkerhedsinteresser, men tog ligeledes sigte mod at fremme landets mere langsigtede sikkerhed og indflydelse ved at arbejde for udviklingen af en international retsorden, hvori – i en materiel henseende – stærkere stater gav afkald på fysisk magtanvendelse. De centrale danske beslutningstagere be-

tragtede dermed FN-politikken som et centralt middel til fremme af en bredt accepteret politisk vision om en verdensorden præget af de militære magtresourcers totale devaluering. I Midtgaards udlægning forfulgte Danmark således en magtstrategi, der nok var baseret på immaterielle magtressourcer (diplomati, ”det gode argument” og ”det gode ry”), men alligevel klart offensiv i sin målsætning. Målet var en kvalitativ ændring af det internationale systems virkemåde, og det, der på overfladen kunne tage sig ud som en idealistisk FN-vision, var frem for alt motiveret af snævre nationale interesser og sikkerhedshensyn. Under fernen var Danmarks FN-politik dermed i høj grad Machiavelliansk realpolitik for småstater.

Jens Ringsmose
Institut for Statskundskab
Syddansk Universitet

Bent Jensen, *Stalin. En biografi*, København: Gyldendal, 2005, 350 s., illustreret, kr. 299,00; Erik Kulavig, *Det røde tyranni – Stalin, magten og folket 1879-1953*, København: Aschehoug, 2005, 286 s., illustreret, kr. 299,00.

Der er grøde i Stalin-forskningen i disse år, en følge af den forbedrede adgang til sovjetisk arkivmateriale og den vedvarende interesse for det 20. århundredes blodige historie, som Stalin havde et stort medansvar for. Hertil kommer, at vi herhjemme er godt kørende, hvad angår Stalin-eksperter med internationalt ry. To af dem står bag de bøger, der her skal anmeldes. Bent Jensen kendes af mange som polemiker og som deres personlige hadeobjekt. Det er velkendt, at han ikke har meget til overs for venstrefløjens, inklusive Socialdemokratiet, i fodnoternes tid. Her fristes mange imidlertid til den kortslutning, at Jensen må være en faglig letvægter – en betalt koldkriger jf. den særstatus, hans forskningsfelt nyder på finansloven. Men ikke mindst hans analyser af den sovjetiske besættelse og sene rømning af Bornholm (1945-46) og det arkivarbejde, de bygger på, nyder stor anseelse selv blandt de mere revisionistiske amerikanske koldkrigsforskere; de læser ham i russisk oversættelse! Mange har taget hans *GULAG og glemsel* fra 2002 til sig, og så er der de skønlitterære kvaliteter i erindringsværket *I begyndelsen* fra 2004. Kort sagt: Jensen kan skrive.

Derfor er det er med store forventninger, at man griber hans Stalin-biografi, der ”bygger på en livslang interesse for personen Stalin og fænomenet stalinisme” (p. 7). Samtidig er det en bog, han har skrevet på opfordring som ”en kort Stalin-biografi, der skulle kunne læses ikke alene af faghistorikere, men af alle historisk interesserede” (sammesteds). Det lever den fuldt ud op til. Bogen er velskrevet i den ligefremme facon, der er Jensens varemærke, uden at der er gået på kompromis med formidlingen af klassisk og ny Stalin-forskning. Fagfæller kan således bruge bogen som forskningsoversigt på grund af hans nyttige kommentarer til litteraturen. Læge læsere vil værdsætte den måde, Jensen opdeler stoffet i kronologiske hovedafsnit med underafsnit om særlige aspekter af

fænomenet Stalin, for eksempel “Venskaber” (pp. 84ff.) (om Stalins inderkreds, dvs. den pseudo-oligarkiske magtstruktur).

Men der er ikke banebrydende nyt om Stalins rolle i verdenshistorien eller på den sovjetiske scene. Vi bringes unægtelig tæt på personen Stalin – han lugtede fælt, fordi han ofte sov med tøjet på (hans arbejdsnarkomani tillod ikke tid til et bad) – og jeg mener bestemt, at der er behov for Jensens rå, afmytologiserende historieskrivning om Stalin. Han blev beundret verden over betænkeligt længe, når man regner 1970’ernes maoisme med til fænomenet stalinisme, som man vitterligt bør (jeg taler af egen erfaring fra den yderste danske venstrefløj i de år). For det meste er Jensen ikke kun rå, men også saglig i sin løbende stillingtagen til dette og hint – alene i kraft af det kan bogen varmt anbefales. Men for politologisk skolede læsere vil hans analyse af stalinismen nok forekomme lidt tam, selvom den rummer velturnerede betragtninger:

“At Stalins socialisme ikke svarer til et idealiseret billede af et socialistisk samfund er uden betydning [...] Det system, Stalin opbyggede, var socialistisk i den forstand, at det hvilede på de konkrete anvisninger, Marx havde givet sine efterfølgere. At Marx forestillede sig, at der med et sådant system ville opstå en hidtil ukendt frihed, siger kun noget om Marx’ forestillinger, ikke noget om virkeligheden” (pp. 281f.)

Det velgørende ved bogen er, at Jensen insisterer på, at Stalin var en seriøs, om end overordentlig brutal marxist. I det stykke virker han inspireret af Erik van Ree, *The Political Thought of Joseph Stalin. A study in twentieth century revolutionary patriotism*, Routledge/Curzon, 2002.

Der er nu også noget primitivt over Jensens Stalin-analyse. Fint nok at han bruger metaforen *Ordenen* om bolsjevikkerne; det gav Stalin selv bolden op til (p. 50, se også pp. 17, 147, 152). De så jo sig selv som en art ordensriddere i kamp mod verdens smuds – sekulære hellige krigere; tilsvarende kalder politologen Juan Linz totalitære ideologier for politiske religioner (se hans genudgivne *Totalitarian and Authoritarian Regimes*, Lynne Rienner, 2000: 22-23). Men jeg er betænkelig ved Jensens genbrug af Bertrand Russells parallellisering af islam og bolsjevisme som lige fanatiske og ekspansionistiske (p. 36). Det er vel kun de notorisk fundamentalistiske islamister som Osama bin Laden, der fortjener at blive sat i bås med masseorderne Lenin og Stalin?! Bagved spørger Jensens tro på tesen om civilisationernes sammenstød. Det skal dog ikke rokke ved det faktum, at Jensens Stalin-biografi er vellykket forskningsformidling med meget stof til eftertanke.

Den egentligt banebrydende af de to bøger til anmeldelse er imidlertid den, der er skrevet af Jensens yngre kollega på SDU, Erik Kulavig, *Det røde tyranni*. Som var det en replik til Jensens civilisationskonflikt, krydsklipper Kulavig p. 43 mellem Lenins opfordring til ubarmhertighed og Bibelens påbud om samme fanatisme! Kulavig repræsenterer den sovjetologiske tilgang, der på russisk kaldes *podsovetskoe obshchestvo* (se hans “Det sovjetiske undersamfund i teori og praksis”, *Politica*, årgang 32, nr. 3, 2000: 321-334). Det er en tilgang, der

lægger vægt på at udforske befolkningens reelle syn på sovjetregimet bag den glatpolerede overflade – altså antropologisk historieskrivning “fra neden”. Materialet til det er indberetninger til det hemmelige politi og til partiet, dagbogsnotater, bønskrifter til de politiske ledere, stikkerskrivelser, bortcensurerede læserbreve til *Pravda* og lignende. Den overordnede konklusion på arkivforskningen er, at sovjetregimet var i krig med sin egen befolkning fra dag et og for så vidt frem til Sovjetunionens sammenbrud, selvom terroren kulminerede under Stalin. Blandt andet lægger han vægt på at afromantisere anden verdenskrig, som i sovjetisk og russisk historiografi kendes som Den Store Fædrelandskrig. Det har vakt stærke følelser i Rusland og i forskerverdenen (se også Erik Kulavig, *Stalins Hjemmefront 1941-1945*, Odense Universitetsforlag, 2004). Det er baggrunden for *Det røde tyranni*.

Den præsenteres som “en kombination af biografi og samfundshistorie med streg under det sidste” (omslagstekst), dvs. at læseren dels får udførlig viden om Stalin, dels – efterhånden som Stalin bliver hovedperson i Sovjetunionens historie – et detaljeret indblik i, hvordan Stalins afsindige politiske tiltag virkede, og hvordan befolkningen så på styret, når censuren var sat ud af spil. Resultatet er en anderledes integreret og på nogle punkter mere dybtgående stalinisme-analyse, end den man finder hos Jensen – faktisk kan man anse bogen for et korrektiv til bind 3 af den seriøse *Politikens Ruslandshistorie fra 1983*. Hvad Stalin-stoffet angår, får vi smagsprøver på Stalins ”maoisme” (p. 90) samt hans absurde beskyldninger mod Tito om Gestapo-metoder og brud på menneskerettighederne (pp. 81f.) – absurde i betragtning af hans egen praksis. Kulavig går ind på motiverne bag tvangskollektiviseringen og påpeger p. 111, at værdien af “rigbøndernes” ejendom dårligt nok kunne finansiere udgiften til fængsling, forvisning eller henrettelse af ejeren. Ergo var Stalins politik en ren ideologisk besættelse (hvortil kom det for ham afgørende magtpolitiske hensyn: at udmanøvrere Trotskij og Bukharin, som hver især mente noget andet/MS).

Men det er de mange vidnesbyrd om menige sovjetborgeres oplevelse af styret, der gør bogen til en guldgrube, og som bør skaffe den en bredere læserkreds end de i forvejen historisk interesserede. Kulavig lægger ud med at citere et anonymt brev til Trotskij og Lenin fra en gruppe vrede arbejdere helt tilbage fra 1918: “Alle vi arbejdere fra fabrikkerne og industrien i byen Petrograd tager afstand fra jer [...] Vi var alle mand for sovjetmagten [...] Nu, da vi har fået sovjetmagten at føle, forbander vi den [...]” (p. 53). Bogen er fyldt med sådanne bitre meningstilkendegivelser, der bør kvæle enhver romantik om Oktoberrevolutionen og tiden, der fulgte, for som det også fremgår af *Det Røde Tyranni*, omhandler bogen den periode, hvor det var farligst at komme med den slags ytringer. Det er det, der gør bogen enestående på markedet, men det giver mig også anledning til at komme med to indvendinger.

Den første og mest alvorlige er, at bogen mangler et videnskabeligt noteapparat med systematiske kildehenvisninger. Det er synd, for det er jo originalt og vedkommende kildemateriale fra de sovjetiske arkiver, som Kulavig har gravet frem, suppleret med nazistisk efterretningsmateriale fra årene 1941-45 i de tysk besatte dele af Sovjetunionen. Heller ikke de bibliografiske oplysninger bagest

og brødtekstens spredte fingerpeg om den anvendte sekundærlitteratur kan rigtig gøre fyldest, blandt andet fordi Kulavig også løbende kommer med data om løn, levevilkår, boligforhold osv. Min anden indvending er, at Kulavig godt kunne have brugt lidt plads i indledningen på at argumentere for det forsvarlige i sin metode, herunder forhold som materialets repræsentativitet og validitet. Jeg synes ikke, sagen er klaret med den integrerede kildekritik, der er undervejs, navnlig ikke, når man betænker, at der stadig er lidt kold krig mellem den revisionistiske skole og det totalitarisme-teoretiske syn på Stalins Sovjetunionen, som Kulavig også er eksponent for.

Han forbigår helt den udenlandske intervention i 1918 og nogle år frem og spilder heller ikke megen tid på den såkaldte krigsfrygt i 1927, men mener, at man skal helt frem til 1934-35, før Stalin så alvorlige sikkerhedspolitiske trusler og skiftede kurs til den såkaldte folkefrontslinje (p. 174). Den udlægning er jeg ret enig i, ligeledes hans vurdering af opløsningen af Komintern i 1943 – altså Kommunistisk Internationale, den verdensomspændende internationale organisation af kommunistpartier, der stort set ophævede deres autonomi som nationale politiske partier – som rent spil for galleriet (p. 176). Mange fremstillinger efterlader det indtryk, at Stalin-tiden var slem, men at terroren dog var ovre ved udgangen af 1930'erne, men den myte gør Kulavig kraftigt op med. Allerede i 1940, dvs. før Hitlers overfald, blev der indført drakoniske straffe for sløseri på arbejdet, og i årene efter blev 4,5 mio. (!) mennesker dømt for brud på arbejdsdisciplinen og små tyverier (p. 193). Med andre ord var sovjetborgeren under krigen udsat for terror fra både sin egen regerings og de nazistiske erobrerers side, henholdsvis de røde og de brune kommissærer, som Kulavig udtrykker det. Derfor blev det heller ikke bedre, da krigen var slut, men nærmest værre, idet krigen i nogle henseender havde været et åndehul og givet håb om friere tøjler som belønning for sejren. Men måske netop på grund af, at befolkningen vejrede morgenluft, begyndte man allerede før krigsafslutningen påny at fylde lejrene og forvise folk til ugæstfri egne (p. 204). Denne indenrigspolitiske kontekst kaster unægtelig et nyt lys over starten på den kolde krig og Stalins motiver desangående! Under alle omstændigheder var Stalin selv og hans kulturkommissær Zjdanov lige så tidligt ude med indenrigspolitiske krigserklæringer i denne ideologiske konflikt med Vesten, som Churchill var det med jerntæppetalen i marts 1946.

Resten af Stalintiden var derfor blot en variation over de velkendte temaer: afsavn og disciplinering; det nye var, at nu var selve inderkredsen – Molotov, Berija og de andre – i farezonen. Heller ikke det er muntert læsestof, og hvor mange ved mon på forhånd, at der hen over 1946-47 var en hungerkatastrofe i egne af Sovjetunionen, der blev tiet ihjel på samme måde, som magthaverne i Nordkorea søger at gøre det i nutiden? Hvor mange gør sig klart, hvor forhadet udrejseforbuddet og tvangskollektiviseringen var, og hvilken ren og skær ønsketænkning om fremmede magters indgriben, det gav anledning til lige efter krigen: “På konferencen i San Francisco foreslog de Molotov at opløse kolhoserne, åbne kirkerne og tillade fri handel. Hvis dette ikke bliver opfyldt, vil Rusland blive splittet i mindre nationer” (p. 228). Det er stof af den slags, der gør Kulavigs bog

til et levende portræt af Stalin-tiden. Bogen er samtidig tilpas nuanceret og understreger, at Stalin ikke kun styrede med vold (p. 252 ff.). Sovjetmagten praktiserede en art pagter med udvalgte samfundslag og generationer, så man må tale om klassen af “de forfremmede” (*vydvyzjentsy*) – eksempelvis Brezjnevs berygtede chefideolog Mikhail Suslov, der tidligt var en *rising star* – over for “de, der var berøvet borgerrettighederne” (*lishentsy*) eller slet og ret “folkefjenderne” (*vragi naroda*). Overordnet set var systemet fuldt ud socialistisk – og menneskefjendsk lyder Kulavigs logiske konklusion (p. 263).

Mette Skak
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Bryan D. Jones & Frank R. Baumgartner, *The Politics of Attention: How Government Prioritizes Problems*, Chicago: The University of Chicago Press, 2005, 304 s., \$ 25.00.

Denne bog udspringer af det “Policy Agendas Project”, som Baumgartner og Jones påbegyndte tilbage i slutningen af 1980’erne. Fra det oprindeligt snævre fokus på eksistensen og nedbrydelsen af policy-monopoler og policy-images inden for reguleringspolitikken, har de efterfølgende i bøger og artikler bevæget sig rundt og ud i stort set alle afkroge af det politiske system. Nu er det så blevet tid til at konkludere og samle trådene til en generel teori, der kan forklare, hvordan vælgere, politikere, organisationer, regeringer og andre aktører prioriterer de problemer, de står over for. Det er det, der er Baumgartner og Jones’ mål med denne bog. Det er ikke just nogen nem opgave at stille sig selv, og hvorvidt de løser den (tilfredsstillende) kan diskuteres, men lad os begynde med en kort redegørelse for, hvordan de griber opgaven an.

Vil man forstå politiske beslutninger – og ikke mindst forekomsten af markante afvigelser fra tidligere beslutninger – er det ifølge Baumgartner og Jones afgørende at forstå, hvordan det politiske system behandler information. Udgangspunktet er, at beslutningstagerne har adgang til rigelige mængder af nyttig information. På grund af stærke psykologiske, politiske og institutionelle faktorer ignorerer man imidlertid dele af denne, samtidig med at man opprioriterer anden information. Man reagerer med andre ord, både som individ og organisation, disproportionalt på den tilgængelige information, og dette får stor betydning for dynamikken i de beslutninger, man træffer.

Denne teori om informationsbehandling udvikles i bogens første tre kapitler, der indeholder en del spændende og provokerende påstande, såsom at politiske fænomener er ikke-lineære, interdependente og komplekse, og at vi som konsekvens må opgive tanken om lineære forklaringsmodeller, regressionsanalyse og punktforudsigelser. Det interessante er imidlertid, at Baumgartner og Jones fastholder ambitionen om generelle forklaringer, hvorfra der kan udledes testbare

hypoteser, og de afviser i kapitel 4 derfor også casestudier og *thick description*, der ellers er den foretrukne metode for folk med blik for kompleksiteten i politiske fænomener. Politik er ikke karakteriseret ved tilfældighed, men ved "forståelig kompleksitet" (p. 113), og vejen frem er det, de kalder en *stochastic process approach*. Øvelsen i denne metode går ud på at studere formen på fordelinger af et stort antal beslutninger med henblik på at finde ud af, hvilken underliggende stokastisk proces, disse fordelinger er genereret fra. Det er i arbejdet med denne metode, i kapitlerne 5-7, at bogen er mest original og spændende.

I kapitlerne 5 og 6 er udfordringen at udvikle en standard, ud fra hvilken man kan måle afvigelsen imellem input/information fra de politiske omgivelser og de politiske beslutninger. Opgaven løser Baumgartner og Jones elegant og kreativt. Ved brug af blandt andet computersimuleringer argumenterer de for, at den tilgængelige information altid vil følge en normalfordeling, hvilket i anden omgang implicerer, at de politiske beslutninger også skulle være genereret fra en normalfordeling, hvis de blot var en proportional afspejling af informationen fra omgivelserne.

I kapitel 7 følges dette op af en empirisk analyse, der netop viser, at fordelinger af output fra menneskelige beslutningsprocesser, lige fra aktiekursændringer til offentlige budgetændringer, alle afviger signifikant fra normalfordelingen. Fordelingerne udviser positiv kurtosis, hvilket er ensbetydende med mange små justeringer, færre moderate ændringer og flere drastiske afvigelser fra tidligere beslutninger, end hvis beslutningerne var genereret fra en normalfordelt stokastisk proces. Dette resultat giver ifølge forfatterne støtte til teorien om, at beslutningstagere opdaterer deres viden og beslutninger i pludselige ryk frem for kontinuert og smidigt.

Bogens sidste tre kapitler, 8-10, er en rodekasse af forskellige empiriske studier af udviklingen i amerikansk politik siden anden verdenskrig. De er hver for sig ganske interessante, men ingen af dem bidrager afgørende til bogens hovedproblemstilling.

Som nævnt indledningsvis er det en svær opgave, Baumgartner og Jones i denne bog har stillet sig selv. Dels vil de i en vis forstand udvikle en teori, der kan forklare alting, dels vil de forsøge at skabe en rød tråd i alt, hvad de har skrevet de seneste 10-15 år. Projektet lykkes et stykke ad vejen, men langt fra helt, og resultatet er blevet en noget ujævn bog.

Teoretisk er der flere gode ansatser i bogen, men de teoretiske kapitler lider for det første under et bemærkelsesværdigt fravær af referencer til relevant litteratur, og i det omfang, der refereres, er det ofte til noget, forfatterne selv har skrevet. Disse kapitler ville dels stå langt stærkere, og læsningen af dem være mere spændende, hvis man havde udviklet argumentet i tæt samspil med den litteratur, der henholdsvis støtter/udfordrer de påstande, man fremsætter, dels ville det reducere læserens usikkerhed med hensyn til, hvorvidt det er en stråmand, der skrives op imod.

For det andet bruges der i bogen meget plads på ideen om *bounded rationality* og på at postulere, at de mekanismer, der gælder for organisationer, også gælder for individet, ja, at der ligefrem er en kausal relation mellem individ og organisation

(p. 42). Kan ske de har ret, men de ubestridelige kvaliteter ved deres makrodata og efterfølgende analyser til trods kan de ikke undersøge dette, og det forbliver derfor et postulat. Det kan naturligvis være en god ide at overveje, om ens makromodel er forenelig med en realistisk individmodel, men den megen plads, øvelsen optager i denne bog, kunne med fordel være brugt på at udvikle en mere detaljeret og begrebsmæssig præcis model for de kollektive beslutningsprocesser.

Spændende bliver bogen derimod fra og med kapitel 4, hvor de metodiske overvejelser og empiriske analyser begynder. Baumgartner og Jones' særlige styrke er deres unikke datamateriale (se www.policyagendas.org) og ikke mindst originaliteten i udviklingen af nye metoder til at analysere og fortolkning af disse data. Og også i denne bog er der meget at hente på den front. Det gælder ikke kun for folk, der beskæftiger sig med traditionel policy-analyse, men for alle, der studerer beslutningsprocesser, hvad enten disse finder sted blandt vælgerne, i forvaltningen eller i internationale fora. Desværre skæmmes de empiriske kapitler af manglende ydmyghed med hensyn til resultaternes rækkevidde og støtte til teorien. Der findes forbehold rundt omkring i bogen, men når der skal konkluderes, er vi tilbage ved den skråsikre, postulerende stil fra de indledende kapitler. Denne læser kunne være tilbøjelig til at tro, de har ret i deres konklusion, men ret beset bringer bogen kun en lang række indicier og ikke nogen afgørende test, der kan berettige en sådan konklusion.

På trods af disse svagheder og irritationsmomenter er der tale om en klart anbefalelsesværdig bog. Sidder man stadig og kæmper med at definere og operationalisere begreberne fra Baumgartner og Jones' første bog fra 1993, *Agendas and Instability in American Politics*, er der ikke meget hjælp at hente i den nye bog. Tværtimod skrues der op for abstraktionsniveauet og lanceringen af nye begreber, og det bliver tilsyneladende op til andre at udrede de mere detaljerede implikationer af argumentet. Læser man derimod først og fremmest Baumgartner og Jones i håb om at få de gode ideer og de originale metoder før sin nabo, bliver man bestemt ikke skuffet over denne bog.

Peter B. Mortensen
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet

Modtagne bøger

- Adrian, Henrik, Jesper Jespersen & Knud Erik Stouby, *OIKOS – grundbog i samfundsøkonomi*, København: Forlaget Columbus 2006
- Agerskov, Maj-Britt & Marie-Louise Bach, *Hvem sagde Europa?*, Aarhus: Jean Monnet Centret Aarhus Universitet 2006
- Baldersheim, Harald & Lawrence E. Rose (red.), *Det kommunale laboratorium*, Bergen: Fagbokforlaget 2005
- Bjerg, Ole & Kasper Villadsen (red.), *Sociologiske metoder. Fra teori til analyse i kvantitative og kvalitative studier*, Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur 2006
- Böss, Michael, *Forsvar for nationen. Nationalstaten under globaliseringen*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag 2006
- Den jyske historiker, nr. 112 april 2006 biologismer*, Århus: Institut for Historie og Områdestudier, Aarhus Universitet 2006
- Eriksson, Tor, Rikke Ibsen, Jingkun Li & Niels Westergård-Nielsen, *Globalisering og det danske arbejdsmarked*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2006
- Friisberg, Gregers, *Dit samfund – undersøg det*, København: Forlaget Columbus 2006
- Friisberg, Gregers, *Your society - check it out*, København: Forlaget Columbus 2006
- Grus, 75/76 2005*, Århus: Academica 2005
- Held, David, *Kosmopolitik*, Århus: Aarhus Universitetsforlag 2006
- Internasjonal politikk, Nr. 1 2006*, Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Institutt 2006
- Journal of Peace Research*, volume 42, number 6, November 2005
- Mydske, Per Kristen (red.), *Skandinaviske regioner. Plass for politikk?*, Bergen: Fagbokforlaget 2006
- Møller, Michael & Niels Chr. Nielsen, *Du og din pension*, København: Nyt Nordisk Forlag 2006
- Sheffer, Gabriel, *Dispora Politics – at home abroad*, Cambridge: Cambridge University Press (2006).
- Statsvetenskaplig tidskrift, 2005/4*, Lund: Studentlitteratur 2006
- Trads, David, *Islam i flammer. Danskerne og det muslimske oprør*, København: Høst & Søn 2006

Abstracts

Jørn Loftager

The Media, the Reform of Local Government and the Idea of Public Reasoning

According to the idea of a public sphere the legitimacy of political decisions depends on publicly articulated and accessible reasons. This idea and its practical corollaries are examined in Habermas' analysis of the structural transformation of the public sphere. In the context of Danish politics various trends regarding the media and the process of legislation indicate that the ideal of public reasoning is challenged in practice. This is confirmed by an analysis of Danish media's coverage of the publishing of *Strukturkommissionen's* report on a structural reform of local government in Denmark.

Anders Esmark

A Functional Public Sphere? A Systems Theoretical Perspective on the Professionalization of Political Communication

The article claims that the professionalization of political communication can be regarded as having a substantial potential for strengthening the development of public spheres and democratic communication in general. The analysis is inspired by Niklas Luhmann's systems theory, which is introduced in the article as an alternative to the more conventional public sphere theory rooted in the tradition of critical theory. The article is primarily concerned with the Danish cases, but also engages literature on professionalization referring mostly to the British and American cases.

Gitte Sommer Harrits

"But serve it up nice and easy, please" – about practical differences in political communication

Sociological analysis of political communication often takes its point of departure in discourses or binary codes of communication. This analytical strategy is often chosen with reference to the functional differentiation of society. Opposing this view, Bourdieu presents a theory of practice focusing on functional differentiation as well as the persistence of stratification and classes. Analyzing political communication this perspective involves the inclusion of the question whether or not differences of class, habitus and lifestyle can be observed as differences in

the reception of and participation in political communication. The analysis shows that this is in fact the case.

Carsten Bagge Laustsen

With the Camera as a Weapon. The Abu Ghraib pictures

When time has erased all details and ambiguities concerning the Iraq war, the Abu Ghraib pictures will still be remembered, for two interrelated reasons. First, the pictures may be seen as part of a particularly cruel form of torture, in which the act of exposure multiplies the feeling of shame. The sexual nature of the torture, the use of the camera to multiply the feeling of shame, and the fact that the soldiers through their inclusions in the frame show no shame constitutes their truly shocking nature. Secondly, the pictures provoked significant debate. They were used as forms of resistance against the “coalition of the willing”, with the Bush governments afterwards trying to do damage control. On a more fundamental level the perverse practices known from the prison work as a secret and disavowed basis of American power, which was brought to light. Suddenly, American ideals appeared on the same plane as its constitutive exceptions. This left the administration with the choice of either denying the existence of this “down side” or in generalizing the exception (legalizing torture etc.). It was in fact by not choosing one of the strategies, but playing both cards simultaneously, that the Bush government lost so much prestige.

Martin Ejnar Hansen

Er dårlige data bedre end ingen data? En diskussion af brugbarheden af de danske valgprogramdata

Since the late 1970s the Comparative Manifesto Project has been an important data source in the comparative studies of party positions in Western Europe. Numerous publications have used the data and it is still seen as an important data source. Yet only very few of these have used the Danish manifesto data. This is not necessarily a problem, since the Danish data is flawed in many ways. Three problems can be identified and it is clear that using the data might bring false results. At the end of the day the question is whether flawed data is better than no data. The answer is that the Danish political science community has a great task ahead of it – to gather and code Danish party manifestos in such a way that the data can be trusted.

Om forfatterne

Jørn Loftager, cand.mag. i samfundsfag og filosofi, lektor ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Har forsket og publiceret inden for områderne politisk teori og samfundsteori og specielt om forholdet mellem demokratets teori og praksis. Udgav i 1996 sammen med Erik Oddvar Eriksen *The Rationality of the welfare State* (Scandinavian University Press), i 2004 *Politisk offentlighed og demokrati i Danmark* (Aarhus Universitetsforlag) og i 2005 "Welfare as if Deliberative Mattered" i Nanna Kildal & Stein Kuhnle (eds.): *Normative Foundations of the Welfare State* (Routledge). E-mail: loftager@ps.au.dk

Anders Esmark, lektor på Institut for Samfundsvidenskab og Erhvervsøkonomi, Roskilde Universitetscenter. Han beskæftiger sig med udviklingen af nye styringsformer i netværkssamfundet og de demokratiske implikationer heraf på nationalt og transnationalt niveau (primært EU). Yderligere info på: <http://www.ruc.dk/ssc/personale/vip/esmark/>. E-mail: esmark@ruc.dk

Gitte Sommer Harrits, cand.scient.pol., ph.d., er adjunkt ved Center for komparative velfærdsstudier, Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Aalborg Universitet. Var i perioden 2001 til 2005 ph.d.-stipendiat ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet og forsvarede i 2005 sin ph.d.-afhandling *Hvad betyder klasse? En rekonstruktion af klassebegrebet med henblik på en analyse af politisk deltagelse i Danmark*, som er udgivet i *Politic*s ph.d.-serie. E-mail: gsh@socsci.aau.dk

Carsten Bagge Laustsen, MA, cand scient pol, ph.d., er lektor i politisk sociologi ved Institut for Statskundskab. Har foruden et større antal artikler udgivet følgende monografier: *Subjektologi* (2004, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet), *I terrorens skygge* (2004, Samfundslitteratur, med Bülent Diken), *The Culture of Exception. Sociology Facing the Camp* (2005, Routledge, med Bülent Diken), *Slavoj Žižek* (2006, Roskilde Universitetsforlag, med Henrik Jøker Bjerre) og følgende antologier: *Den ene, den anden, det tredje – politisk identitet, andethed og fællesskab i moderne fransk tænkning* (1999, Forlaget Politisk Revy, med Anders Berg-Sørensen), *Det ondes banalitet – om Hannah Arendts "Eichmann i Jerusalem"* (2002, Museum Tusulanum Press, med Jacob Dahl Rendtorff), *Poststrukturalistiske analysestrategier* (2005, Roskilde Universitetsforlag, med Anders Esmark og Niels Åkerstrøm Andersen), *Socialkonstruktivistiske analysestrategier* (2005, Roskilde Universitetsforlag, med Anders Esmark og Niels Åkerstrøm Andersen), *Kosovo between War and Peace: Nationalism, Humanitarian Intervention,*

and the Reconstruction of Society (2006, Routledge, med Tonny Brems Knudsen) og *Magtens tænkere* (2006, Roskilde Universitetsforlag, med Jesper Myrup). Arbejder for tiden på en bog om film som socialteori. E-mail: cbl@ps.au.dk

Martin Ejnar Hansen, cand. scient. pol. (Syddansk Universitet), ph.d.-stipendiat ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet. Skriver afhandling om dimensionalitet og afstemningsadfærd i parlamenter. Interesserer sig herudover blandt andet også for kvantitativ tekstanalyse, rationel teori, samt dansk og irsk politik. E-mail: martin@ps.au.dk

Politicas ph.d.-serie

Jakob Linaa Jensen, *Den virtuelle kaffestue – deliberation og demokratisk inklusion I politiske i debatter på Internettet*, 2006, kr. 125,00

Rune Stubager, *The Education Cleavage: New Politics in Denmark*, 2006, kr. 125,00.

Gitte Harrits Sommer, *Hvad betyder klasse? En rekonstruktion af klassebegrebet med henblik på en analyse af sammenhængen mellem klasser og politisk deltagelse i Danmark*, 2005, kr. 125,00.

Anne Binderkrantz, *Magtens midler. Danske interesseorganisationer og deres indflydelsesstrategier*, 2005, kr. 125,00.

Lotte Bøgh Andersen, *Offentligt ansattes strategier. Aflønning, arbejdsbelastning og professionel status for dagplejere, folkeskolelærere og tandlæger*, 2005, kr. 100,00.

Jens Rudbeck, *Popular Contention and Democratization in Sub-Saharan Africa*, 2005, kr. 125,00.

Rikke Skou Jensen, *Ledelse og medindflydelse. En analyse af ledelsesadfærd og institutionaliseret samarbejde på offentlige og private arbejdspladser*, 2004, kr. 50,00.

William Leslie Mitchell, *Instrumental Friend or Foe? Constructivist Activism in Security Policy Means Analysis*, 2004, kr. 50,00.

Søren Serritslew, *Offentlig budgetlægning i et institutionelt perspektiv*, 2004, kr. 50,00.

Kristian Høyer Toft, *International Justice and Justificatory Models*, 2003, kr. 50,00.

Asbjørn Skjæveland, *Government Formation in Denmark 1953-1998*, 2003, kr. 50,00.

Vibeke Lehman Nielsen, *Dialogens pris. Uformelle spilleregler, ressource-symmetri og forskelsbehandling i offentligt tilsyn*, 2002, kr. 50,00.

Bernhard Hansen, *Party Activism in Denmark. A Micro Level Approach to a Cross-Sectional Analysis of the Correlates of Party Activism*, 2002, kr. 50,00.